МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
ИНСТИТУТ ПО ОБРАЗОВАНИЕТО

НАЦИОНАЛНО ВЪНШНО ОЦЕНЯВАНЕ
ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА – X клас, 17 юни 2026 година

Прочетете Текст 1, запознайте се със съдържанието на таблицата и изпълнете задачите от 1. до 5. включително.

ТЕКСТ 1

Ученето днес – дигитално или аналогово?

В ерата на дигиталната трансформация образованието преминава през фундаментална промяна. Навлизането на таблети и лаптопи в класните стаи постави началото на дебат за това как мозъкът усвоява информация най-ефективно.

Тезата на привържениците на дигитализацията е, че технологиите подобряват учебния процес, осигурявайки по-висока интерактивност и достъпност. Според редица изследвания в областта на образователните технологии мултимедийното съдържание стимулира едновременно визуалните и слуховите рецептори, което води до по-бързо разбиране на сложни концепции. Дигиталните платформи позволяват учене, при което учениците напредват със собствено темпо. Освен това възможността за мигновен достъп до огромни бази данни развива уменията за търсене и подбор на информация – ключов компонент от функционалната грамотност в 21. век.

От друга страна, психолозите, които изследват познавателните способности, и невробиолозите предупреждават за негативните последици от дигиталното четене. Проучвания сочат, че при четене от екран се появява така нареченият „ефект на повърхностното прелистване“. Мозъкът свиква да сканира текста в търсене на ключови думи, вместо да се задълбочава в линейно разположеното съдържание. Синята светлина и постоянните известия разсейват вниманието и това пречи на преминаването на информацията от кратковременната в дълговременната памет. За разлика от екрана хартията осигурява пространствени ориентири. Фиксираното място на думите и физическото усещане за страниците помагат на паметта да изгради по-стабилни мисловни карти.

Въпросът не е в избора между един от двата начина на четене, а в тяхното съчетаване. Дигиталните инструменти са незаменими за бърза справка. Класическото четене на хартиен носител – т.е. аналоговото четене, създава предпоставки за критически анализ и дълбоко осмисляне на информацията. Ето защо балансът между иновация и традиция е ключът към успешното изграждане на умения за учене.

Таблица за начините на учене

КРИТЕРИИ	ДИГИТАЛНО УЧЕНЕ	АНАЛОГОВО УЧЕНЕ
Достъп до информация	Неограничен (чрез глобални мрежи)	Ограничен (до наличните ресурси на хартия)
Четене	Повърхностно	Задълбочено
Запаметяване	Краткосрочно	Дългосрочно
Интерактивност	Висока (видео, мултимедии, симулации)	Ниска (статично съдържание)

1. Към кой от посочените проблеми насочва Текст 1?

А) Влиянието на медиите върху общуването на индивидите в група.
Б) Нуждата от балансирано съчетаване на различни форми на учене.
В) Постепенното намаляване на ролята на училищното образование.
Г) Необходимостта от постепенно отхвърляне на аналоговото учене.

2. В коя от следните двойки думи са съотнесени родово и видово понятие?

А) дигитално четене – аналогово четене
Б) хартиен носител – задълбочено четене
В) екран – синя светлина
Г) рецептори – визуални рецептори

3. Прилагателното в словосъчетанието *фундаментална промяна* от Текст 1 НЕ е уместно да се замени с:

А) основна
Б) базисна
В) страхотна
Г) коренна

4. Кое твърдение е вярно според информацията в Текст 1?

А) Непрекъснатото използване на дигитални технологии не развива способността да се осмисля критически дадено съдържание.
Б) Между дигиталното и аналоговото учене няма съществени разлики по отношение на степента на концентрация.
В) Дигиталното учене дава предимства на учещия, като подпомага трайното запаметяване на информацията.
Г) Аналоговото учене е по-успешно от дигиталното, защото дава възможност за бърз преглед на информацията.

5. Като имате предвид информацията в таблицата, запишете критерия, свързан с най-съществения недостатък на дигиталното учене в дългосрочен план.

Прочетете Текст 2 и изпълнете задачите от 6. до 10. включително.

ТЕКСТ 2

Шофьорска книжка на 17 години?

Парламентът прие на първо четене промени в Закона за движението по пътищата, според които 17-годишните ще могат да шофират с придружител. Предложението, внесено от правителството, предизвика вълна от коментари за това каква трябва да бъде подготовката на новите водачи и доколко обсъжданите промени ще подобрят безопасността на пътя.

Според вносителите на предложението идеята е младите водачи да трупат опит под наблюдение. Смята се, че по този начин, когато навършат 18 години, те вече ще имат изградени навици за шофиране в реална градска среда. В много европейски държави този модел работи успешно. Целта е младият шофьор да има до себе си човек с опит, който да му помага при вземането на решения в критични ситуации. Предвижда се у нас придружителят да бъде на възраст над 25 години, да има шофьорски стаж от поне пет години и да не е санкциониран за употреба на алкохол или наркотици.

Много автоинструктори обаче изразяват сериозни опасения относно практическото приложение на предложените промени. Те обръщат внимание, че тези промени не определят

отговорностите на по-опитния водач. „Ние не сме против младите да се учат, но кой гарантира, че придружителят няма да предаде своите грешни навици на ученика?“– пита Христо Петров, експерт по пътна безопасност. Според него рискът е голям, тъй като често опитните шофьори проявяват агресия или пренебрегват правилата, което може да се окаже пагубно за възпитанието на новия водач. Експертът и колегите му от бранша настояват за повече часове в автошколите и за по-високи критерии за придобиване на правоспособност, вместо механично да се сваля възрастта, на която може да се седне зад волана.

6. Към кой от функционалните стилове се отнася Текст 2?

А) научен
Б) публицистичен
В) художествен
Г) официално-делови

7. Какъв е мотивът на правителството да предложи промени в Закона за движението по пътищата според Текст 2?

А) Да се повиши интересът на младежите към шофирането.
Б) Да се внуши чувство за отговорност у опитните водачи.
В) Автошколите да увеличат броя на критериите при изпитване на младите шофьори.
Г) Седемнайсетгодишните да свикнат да шофират в реална градска пътна обстановка.

8. Кое твърдение е вярно според информацията в Текст 2?

А) Придружител на младия водач трябва да бъде собственикът на автомобила, който се управлява.
Б) Придружителят на младия водач трябва да има шофьорска книжка, придобита поне преди година.
В) Придружителят на младия водач може да му повлияе както положително, така и отрицателно.
Г) Придружаването на млади водачи е практика, която не е въведена само в България.

9. Кое от посочените е причина за възражения срещу предлаганите промени според Текст 2?

А) В предлаганите промени не са заложени изисквания към придружителите.
Б) В много европейски държави моделът е показал съществени недостатъци.
В) За младите хора обучението в автошколите е достатъчно.
Г) Няма смисъл да се увеличават часовете за обучение.

10. Преобразувайте изречението от Текст 2, като използвате страдателен залог. Запишете ЦЯЛОТО преобразувано изречение в листа за отговори.

Много автоинструктори обаче изразяват сериозни опасения относно практическото приложение на предложените промени.

11. Препишете текста, като поправите допуснатите 8 (осем) грешки.

Скулптората „Четящият човек“, се радва на интереса на жителите и гости на Бургас. Дело на художника Георги Андонов творбата предава артистичен дух на града. Авторът споделя, че е работил без почивка няколко последователни месеци без да уточнява на кой принадлежи първоначалната идея за творбата му.

Прочетете „Арменци“ на Пейо Яворов и изпълнете задачите от 12. до 19. включително.

АРМЕНЦИ

Изгнаници клети, отломка нищожна
от винаги храбър народ мъченик,
дечица на майка робиня тревожна
и жертви на подвиг чутовно велик –
далеч от родина, в край чужди събрани,
изпити и бледни, в порутен бордей,
те пият, а тънат сърцата им в рани,
и пеят, тъй както през сълзи се пей.

Те пият... В пиянство щат лесно забрави
предишни неволи и днешни беди,
в кипящото вино щат спомен удави,
заспа ще дух болен в разбити гърди;
глава ще натегне, от нея тогава
изчезна ще майчин страдалчески лик
и няма да чуват, в пияна забрава,
за помощ синовна всегдашния клик.

Кат гонено стадо от някой звяр гладен,
разпръснати ей ги навсякъде веч –
тиранин беснеещ, кръвник безпощаден,
върху им издигна за всякога меч;
оставили в кърви нещастна родина,
оставили в пламък и бащин си кът,
немили-недраги в далека чужбина,
един – в механата! – открит им е път.

Те пеят... И дива е тяхната песен,
че рани разяждат ранени сърца,
че злоба ги дави в кипежа си бесен
и сълзи изстисква на бледни лица...
Че злъчка препълня сърца угнетени,
че огън в главите разсъдък суши,
че молния свети в очи накървени,
че мъст, мъст кръвнишка жадуват души.

А зимната буря им сякаш приглася,
бучи и завива страхотно в нощта
и вихром подема, издига, разнася
бунтовната песен широко в света.
И все по-зловещо небето тъмнее,
и все пò се мръщи студената нощ,
и все по-горещо дружината пее,
и буря приглася с нечувана мощ...

Те пият и пеят... Отломка нищожна
от винаги храбър народ мъченик,
дечица на майка робиня тревожна
и жертви на подвиг чутовно велик –
далеч от родина, и боси, и голи,
в край чужди събрани, в порутен бордей,
те пият – пиянство забравя неволи,
и пеят, тъй както през сълзи се пей.

12. Образът на *майката робиня* в „Арменци“ се открива и в Ботевата творба:

А) „Майце си“
Б) „Моята молитва“
В) „Странник“
Г) „Обесването на Васил Левски“

13. Защо арменците са *изгнаници клети*?

А) Защото са напуснали доброволно родния си край.
Б) Защото са изгубили духовната си връзка с родното.
В) Защото са безсилни да изпълнят дълга си към родината.
Г) Защото животът в изгнание ги спасява от болката и смъртта.

14. С какво смислово внушение НЕ се свързва мотивът за пиянството в творбата?

А) Със стремежа към забрава на изгубената родина.
Б) С очакването болката по отечеството да бъде притъпена.
В) С надеждата да облекчат неволите и бедите си.
Г) С мисълта да забравят прогонилия ги тиранин.

15. Коя смислова опозиция НЕ се открива в текста на „Арменци“?

А) свое – чуждо
Б) бедност – богатство
В) памет – забрава
Г) сила – безсилие

16. Какво е подчертаното изразно средство?

Кат гонено стадо от някой звяр гладен,
разпръснати ей ги навсякъде веч –
тиранин беснеещ, кръвник безпощаден,
върху им издигна за всякога меч;

А) символ
Б) метафора
В) сравнение
Г) метонимия

17. Запишете ДВЕ значения за смисъла на творбата на стиха:

че рани разяждат ранени сърца

18. Запишете ДВЕ смислови внушения на мотива за пеенето в контекста на творбата.

19. Запишете ТРИ значения на природната картина в петата строфа за смисъла на творбата.

20. Формулирайте и запишете в текст от 3 – 4 изречения СОБСТВЕНА теза на тема: *Родина и чужбина.*

21. Предайте в резюме съдържанието на Текст 1 „Ученето днес – дигитално или аналогово?“.